

RELACIONS ENTRE EXPLOTACIÓ I CONSERVACIÓ AL DELTA DE L'EBRE

Francisco A. Comín i Margarita Menéndez
Departament d'Ecologia. Universitat de Barcelona
Centre de Referència i Desenvolupament en Aqüicultura. Generalitat de Catalunya

Des de començament dels anys setanta, la polèmica entre explotació i conservació de sistemes naturals al delta de l'Ebre ha estat constant i intensa. S'ha manifestat, amb més o menys claredat, en l'àmbit científic i, d'una manera més acusada, en un context social més ampli. En aquesta polèmica, hi ha diferents protagonistes que pertanyen a tots els tipus d'agrupacions humanes, des d'entitats administratives, representants legals dels habitants, fins a persones individuals no residents a la zona. La discussió més freqüent resulta de les ocupacions i dels plans d'utilització de la superfície deltaica. Altres temes de discussió se centren en la distribució d'algun recurs natural (aigua, terra, poblacions animals). En un nombre més baix, les discussions també s'originen per aspectes qualitius (del sòl, l'aigua, productes agrícoles o pesquers). En el fons de la qüestió, existeix la preocupació de saber fins on es pot mantenir una explotació de recursos naturals i, a la vegada, conservar-los, qüestió que és comuna a tota la Terra, però que en el cas del Delta sembla que sigui possible abordar perquè, a priori, els elements implicats i les seves relacions són definibles.

La història geomorfològica del delta de l'Ebre és, a grans trets, molt semblant a la dels altres grans deltes de la Mediterrània. Es pot comparar la morfologia actual de la plataforma deltaica de l'Ebre amb les dels deltes del Nil, Roine, Danubi i Po. També es poden comparar els canvis en la morfologia de les plataformes d'aquests deltes durant els últims segles (Comín *et al.*, 1990). L'observació més general que s'extreu és que hi ha hagut un procés d'evolució geomorfològica progressiu fins a mitjan segle XX, aproximadament, i un altre de regressió a partir de la construcció d'embassaments i de la regulació de cabals als rius semblant en tots els deltes. Hi ha hagut, en aquest sentit, un canvi de la dinàmica deltaica desada la dominació de les forces fluvials fins a la dominació de les forces d'onatge i temporals marins actuals. En tots els deltes citats, la major part dels ambients interiors estan més o menys consolidats i només una estreta franja exterior amb contacte amb la mar està encara

sotmesa a una forta interacció amb factors físics (vents, corrents marins, descàrrega fluvial, etc.). Una bona part d'això es deu a la forta intervenció humana per assegurar les activitats i el benefici de l'explotació dels sistemes naturals.

Des de mitjan segle^{XX}, les activitats humanes als deltes de la Mediterrània han estat encaminades, sobretot, a aconseguir els màxims rendiments dels recursos naturals en el mínim temps possible. Però no en conjunt, sinó centrats en tipus d'ambients concrets en els quals era bastant segur aquest benefici. Respecte al funcionament dels ecosistemes explotats, això ha significat un augment del quocient producció/biomassa, que és el contrari del que ocorre en la successió ecològica. Vol dir que durant l'última part de la història dels deltes, els humans han forçat algunes parts del territori en contra de la tendència natural a augmentar la complexitat estructural dels sistemes, o en altres termes, la biodiversitat. L'ocupació de grans superfícies per monocultius té aquestes conseqüències. I porta com a corollari que, per mantenir aquesta tendència contrària a la natural dels ecosistemes, s'ha d'invertir un munt d'energia (fertilitzants, plaguicides, treball i petroli de la maquinària), que ocasiona un excés de producció enfront de l'assimilació i acumulació al sistema. I aquest excés de producció, i de residus, s'exporta cap a altres ecosistemes veïns que s'han fet malbé (eutrofització, disminució de les pesqueries, contaminació per pesticides, rebliment, etc.). Per tant, de la mateixa manera que el benefici de l'explotació intensiva d'unes zones dels deltes repercuteix negativament en altres zones dels mateixos deltes, també els beneficis obtinguts d'aquesta explotació durant un temps repercuteixen negativament en el potencial per obtenir beneficis a més llarg termini.

Al delta de l'Ebre, la intervenció humana va començar a ser important a partir de final del segle^{XIX}. Abans, els factors físics controlaven l'evolució deltaica i l'activitat humana era irrellevant comparada amb els canvis produïts per altres factors com les descàrregues fluvials i els corrents marins. L'agricultura començà a fer-se extensiva amb la regulació de fluxos d'aigua en canals de reg. La importància de l'agricultura i també de la pesca va anar augmentant, sobretot en extensió, i com a conseqüència d'això, es van anar reduint els sistemes naturals. I encara no ha acabat aquesta tendència d'anar ocupant part dels sistemes naturals per sistemes en explotació intensiva (Comín *et al.*, 2001). Les relacions entre components del Delta (camps agrícoles, llocs destinats a la pesca) i altres de fora del Delta es van intensificar i va augmentar la dependència de l'exterior. Des dels anys vuitanta, aproximadament des de la declaració de parc natural, un altre element s'ha afegit al conjunt de relacions. El nombre de persones residents fora del Delta que el visiten augmenta. Això significa un altre tipus de relació amb l'exterior, perquè en aquest cas la capacitat de control d'aquesta relació pot estar dins del Delta. Vol dir que si es té cura de definir les activitats i la intensitat, aquesta pressió dels visitants, que s'exerceix sobretot en aspectes recreatius i educatius, pot regular-se de manera que els beneficis perduren molt de temps.

L'explotació al delta de l'Ebre és tan intensa que no hi ha espais reservats d'ús múltiple que es puguin destinar a diferents activitats, segons els condicionaments de l'època. Així, qualsevol planificació de l'ús de l'espai vol dir una reconversió a partir d'un ús ja efectiu. La regulació de fluxos és tan intensa que la taxa de pèrdua de sistemes naturals és superior a la de nova creació. I les activitats de conservació i de restauració d'espais són testimonials, incipients, o no tenen experiència suficient, o es limiten a zones ja legalment protegides, encara que en aquesta regulació també es mantingui una pèrdua d'espais naturals (Comín *et al.*, 2001).

Fins ara, els recursos naturals del delta de l'Ebre han estat explotats seguint el model de màxim rendiment en el mínim temps possible. Es tracta d'un model d'explotació ràpida de recursos abundosos, característic de poblacions biològiques oportunistes. Aquest model provoca desequilibris profunds en les relacions entre sistemes —recursos— naturals i poblacions humanes, perquè existeix una forta dependència de factors externs que controlen el funcionament de tot el sistema. Es suggereix que, per tal d'augmentar el control sobre l'ús de l'espai, s'incrementi l'àrea del delta de l'Ebre destinada a sistemes naturals i es defineixin àrees d'ús variable en el futur.

A la pràctica, cap suggeriment de millora ambiental no pot ser efectiu si no hi ha un sistema administratiu eficaç que defineixi accions orientades al conjunt del territori i al manteniment dels recursos a llarg termini. I l'estructura actual és molt defectuosa, a causa de diversos factors, entre els quals destaca el fet que l'òrgan de govern de la zona protegida al Delta és una entitat amb representació de multitud de grups d'interessos. En canvi, no hi ha un nivell tècnic independent que faci propostes a aquest altre ens administratiu i que faci informes sobre les capacitats d'acollida d'activitats als terrenys del Parc i al Delta en general i orienti sobre les activitats futures, perquè l'entitat administrativa prengui decisions sobre una bona base tècnica.

Gener de 2001

BIBLIOGRAFIA

- COMÍN, F. A.; FORES, E.; MENÉNDEZ, M.; ASTORGA, V. «Approach to the characteristics of Mediterranean deltaic ecosystems at different scales». ENEL/SIBM. *The ecology of the Po River Delta*, 1 (1990), p. 1-48.
- COMÍN, F. A.; ROMERO, J. A.; HERNÁNDEZ, O.; MENÉNDEZ, M. «Restoration of wetlands from abandoned rice fields for nutrient removal, and biological community and landscape diversity». *Restoration Ecology*, 9 (2) (2001), p. 201-208.